

„ ... nem hallod, mama? Szólj rám !... „

/ monomáriák /

MOTTÓ:

„ A becsvágy a kétségbeesés egy neme, mondják.

A kétségbeesés pedig annyi,

mint a szeretet hiánya.”

/ Hamvas Béla /

(A 2011-12 es művészeti iskolás évad – kissé megosztó – előadása volt a „monomáriák”. Megkaptuk otthon azt is, hogy katartikus pillanatokat szereztünk, de azt is, hogy mi mindig ilyen depressziós előadásokat csinálunk. Az országos gálán „rivális” csoportok vezetői gratuláltak, a zsűri szcenikai, dramaturgiai kifogásokkal élt. Metaforikus, szimbolikus képeink hol süket fülekre találtak, hol olyan reflexiókat váltottak ki, mint amilyeneket egy évtizedek óta színpadi játékokat rendező, sokszor zsűriző kollegából: „ [...] szerintem azzal, ahogyan az anya végig ott van a színen, ahogyan létezik, bár a munkáját végzi, mégis minden idegszála a gyerek felé is feszül, hagyja, önállóan, szabadon mindaddig, míg maga meg tudja oldani a gondjait, és közbelép, mikor rá van szükség (akkor is ott van, jelen van, velünk van, mikor úgy tűnik, csak a maga dolgával van elfoglalva, soha ki nem kapcsol, soha ki nem enged - gyönyörű - zokszó, számonkérés nélkül, szikáran, de biztonságot adóan. Az egyenletesen kopogó üveggolyók az ellentmondást nem tűrő, határozott hangeffektek nekem a megkérdőjelezhetetlen biztonságot, védelmet is sugallják - hátborzongató, szívszorító, de valódi, igaz, könyörtelenül valóságos .. - köszönöm az élményt [...] „

Sajnos – egyéb, az interneten hozzáférhető előadásokkal ellentétben – ennek az „élmény” – nek a jelenvalóságát csak egy fénytelen, homályos, halk amatőrfelvétel őrizi. Az itt következő „képleírások” megpróbálnak valamit visszaadni ebből.)

1. kép

„Nincsen apám, se anyám”

(Ennyi a szöveg az üres színbe érkezők szájából. Színpadiasan, hol technikailag, hol az átélés, azonosulás mélyítésének szándékával próbálgatják, hogyan is kellene, lehetne kimondani. Tragikusan, közömbösen, beletörődve, ugrókötelezéssel összekötve, kötélhúzás közben, musicales, tapsos énekléssel, állandó alapritmussal stb. Közben létrejön – a szerepbe lépők és segítőik létrehozzák – az Anya és az Apa a terét, helyét. Bal hátsó és jobb első pontot – egy valódi kötéllel (!) a földön – összekötő átlót. Bal hátul hokedlire tett bádog mosóteknő, körülötte szennyes ruhák, vasvödrökben víz. Minden kellék valódi, vaskosan reális. Anya ruhákat válogat, mosáshoz készülődik. Apa mellett bőröndök, ruhahalmok. Apa a földön ül és egy fából, háncsból készülő játéklovacskával bíbelődik. A lábait próbálja „üzemkész” állapotba hozni. Egy későbbi kép szempontjából lényeges, hogy nem lesz kész, stabil, tökéletes a játék. A bőröndök mellett egy nagy gyertya is van, mellette gyufa, a bármikor bekövetkező ünnepi intimitás kelléke. A Fiú középen ül fehér ingben, lehajtott fejjel – vagy fekszik embrió pózban.)

2. kép

(Anya vizet önt a teknőbe és mosni kezd, Apa gyertyát gyújt, és a félkész játékkal bíbelődik. Tűz és víz szimbolikája a két póluson. Félhomály, elől a gyertya világít. Zakatoláshang, egyre erősebb zihálás, egyre erősödő fény. A földön ülő, fekvő fiú meg-megrándul. A kórus egyre erőteljesebben hozza a földön a tenyerével a zakatoló hangot, amely utalhat egy szülő nő felerősödő szívdobogására, de a József Attila végzetét jelentő tehervonat közeledésére is. Az utolsó effekt hangjára a Fiú felkapja fejét és a nézők felé fordul.)

3. kép

FIÚ „Íme hát megelétem hazámat” (A KÓRUS is átveszi tőle ezt a sort és mondja folyamatosan, suttogva. A Fiú lassan feláll, keresi az egyensúlyát. Helyét és testhelyzetét illetően is. Ott áll középen és közben ő is mondja a József Attila-sort. Többször is. Hol állítva, hol kérdezve, hol magabiztosan, hol bizonytalanul. Közben – a hangmontázs részeként – egyfolytában hallani az Anya felől a mosás, az Apa felől a bíbelődés hangjait, torokköszörülést, dünnnyögést. A KÓRUS lassan kimegy a takarás mögé, marad a három szereplő, ki-ki a maga világába elmerülten.)

4. kép

(Halk hegedűszó. A Fiú a kötélén egyensúlyozva, hegedűjátékot imitálva – mint Karinthy Cirkuszának főhőse – el-elindul a két szülő irányába, megmutatni, mit tud. Kiérdemelni azok „értékbecsülő pillantását”, elismerését, szeretetét.)

FIÚ Nézd, mama, nézd! Apa! Apa, figyelj! Nem hallod, mama? Apa !!

(Hiába minden. Anya mos, fel sem nézve. Apa pedig kabátot, kalapot vesz és egy bőröndbe pakol. Ő sem figyel a Fiúra. Éppen kilépni készül ebből a kapcsolatrendszerből. Pakolás közben maga elé motyogva mondja a jól ismert József Attila verset, az Altató-t.)

5. kép

APA *(Távolságtartóan, kissé hidegen, lappangó büntudattal.)*

Lehunyja kék szemét az ég,
lehunyja sok szemét a ház,
dunna alatt alszik a rét,
aludj el szépen kis, Balázs!

Lábára lehajtja fejét,
alszik a bogár, a darázs,
vele alszik a zümmögés,
aludj el szépen kis Balázs!

(Apa leteszi a gyertya mellé az immár sohasem elkészülő, csonka játékot, és a kalapját, majd kilép-lelép a színről.)

6. kép

(A fiú az otthagytott játékkal és a kalappal bibelődik. Próbálja lábra állítani a félkész játéklövet, de sehogy sem sikerül.)

FIÚ Hogy fog ez működni? Hogy fog ez megállni a saját lábán? Hogyan?! Hogyan?!

(Dühösen kidobja a takarás mögé – ott ahol az apa az előbb távozott – a haszontalan játékot, a kalap ott marad a földön, magába roskadva nézi, amíg létre nem jön mögötte a 7. kép térformája.)

7. kép

(A földön lévő kötél két végéhez érkeznek a többiek. Ketten a fiú kezeit finoman ráteszik, ráfonják a kötéltre, s ahogy az úja felemelkedik, megfeszül, ő is feláll. Megtámogatva, de kifeszítve is a két pólus, az Anya és az Apa közé. Újabb József Attila-vers részlete következik. A **Gyermekké tettél** köztudottan a költő – és talán a magyar irodalom – szerelmi költészetének egyik csúcspontja. Amikor egy – számomra – nagyon mértékadó ítéző megnézte a darabot, elmondta a benne létrejövő ambivalens érzéseket az „ezt így nem lehet”-től az „és mégis”-ig... Egy másik mértékadó nagy öreg megmaradt az „ezt így nem lehet”-nél. Alkotót edző, szép-keserves pillanatok voltak.

KÓRUS – 1 (A kórusok végig szintetizátor hanggal kísért többszólamú dallammal szólalnak meg, maguk felé húzva a Fiút) Etess !

FIÚ Nézd, éhezem!

KÓRUS – 2 Takarj be!

FIÚ Fázom!

KÓRUS – 1 Ostoba vagyok!

FIÚ Foglalkozz velem!

KÓRUS – 2 Hiányod átjár!

FIÚ Mint huzat a házon. (leroskad)

KÓRUS – 1 Mondd!

FIÚ Távozzon tőlem a félelem!

(A kötél leesik a háta mögé, ül, mint a kezdő képben.)

8. kép

(A földön ülő, magába roskadt Fiút a többiek segítő szándékkal dongják körül mindenféle játékaánlattal.)

KÓRUS Ne félj! Gyere, játsszunk!

(A Fiú passzív, egyre ellenállóbb, végül a „Mi lennél, ha...pl. virág / főnév stb. lennél” játékra való készítésre dühösen rávágja)

FIÚ Akar a franc (halál / tököm ...) virág lenni! (Ez itt utalás egy akkori új magyar filmre, amelynek ide vonatkozó jelenetéről meséltem a próbán. A film címe: **Team building** rendezte: **Almási Réka**)

(A Kórus négyszögbe áll, kifeszítik a kötelet, mintha csak egy ökölvívó-ring lenne [az egyik próbán, rövid elemző beszélgetéssel meghallgattuk a **Lokomotív GT: Ilyen a bokszt** c. számát]. A kifeszített kötél-négyszög utalás a **Kiáltozás** c. **József Attila** vers első versszakára is. „Jaj, szeressetek szilajon, / hessentsétek el nagy bajom! / Eszméim közt, mint majom / a rácsok közt le és föl, / vicsorgok és ugrándozom, / mert semmit nem hiszek s nagyon / félek a büntetéstől. „ A versről szintén beszélgettünk, tehát igyekeztem nem csupán >>megcsináltatni<< rendezői asszociációimat.

A Fió kimondta elutasító mondatát, kialakult a körbezárt tér, a Kórus tagjai tartják, feszítik a kötelet, és átszellemülten mondogatják, kínálgatják a virágneveket, akusztikus aláfestését adva a Fió lázadásának. Ő a megfelelések oppozícióit beleüvölti egy „Nem akarok...” – monológba, amelynek van egy fura refrénje. Hétköznapi gyűjtésből ered. A kitűnő bizonyítványra csak nagy-nagy erőfeszítésekkel képes egyik tanítványom idézte keserű fintorral az arcán az anyja mondatát: Ha kitűnő leszel, kapsz egy gekkót!” Ezt az anya, és a mosóteknő előtt ülő – eltorzított fejhangan beszélő – trió mondja a *-gal jelölt helyeken.)

FIÚ (+ ANYA és TRIÓ*)

Nem akarok tulipán lenni, én bogáncs akarok lenni, vagy sündisznó, tintapaca, gyűrődés, morzsa a szőnyegen, üvöltés a lecke fölött, áthúzás egy szabálykönyvben, bizonytalan jegy a bizonyítványban,* tévesztés akarok lenni egy ritmusképletben, homokpogácsa akarok lenni egy ovis szájában, ceruzával összemaszatolt szobafal, sáros lábnyom a tiltott folyosón, árulkodó dohányszemcse zakó zsebében,* hamis hang akarok lenni anyák napján, béna bukfenc tornaünnepélyen, kérdőjel a házirendben, felkiáltójel egy családrajz szélén, kétbalkezesség egy műhely olajos szégyenszagában, zavarodott mosoly apa kalapja alatt,* nem akarok főnév lenni, ijedt csend akarok lenni egy ostoba helyzetben, szünet a képmutató mondatok között, kinyújtott nyelv a közhelyek értekezletén, és nem akarok kitűnő lenni, mert utálok a gekkókat !!!

(Az aláhúzott sorok Cseh tamás-dalokra utalnak ! Meghallgattuk a dalokat, beszélgettünk róluk...)

(Egyre erőteljesebben mondja monológját a Fió, elveszi a kötelet is, azzal veri a földet - ostorozza frusztrációi helyét. Kifárad, leül Apa helyére, egy darabig bámulja a gyertyafényt, majd lefekszik, és lassan álomba merül. Sötét van, csak az Anya feletti fény ég.)

9. kép

(Anya fáradtan hajol le az újabb mosni valóért. Az egyik ing zsebében cédulákat talál. A Fiú „leveleit”, „jegyzeteit”. Ezeket olvasgatja fennhangon, egy-egy cédulát olvasás után a földre dobva. A cédulák szállingózását a 4. képben hallott hegedőhang kíséri. A sorok **József Attila** pszichoanalitikus naplójából valók, amelynek címe: **Szabad-ötletek jegyzéke két ülésben**)

ANYA

- Az a szerencsétlen, aki ezeket írta, mérhetetlenül áhítozik szeretetre, hogy a szeretet visszatartsa őt oly dolgok elkövetésétől, melyeket fél megtenni. Ő az a gyermek, akit nem szerettek, s akit ezenkívül azért vertek, mert nem tudták elviselni azt, hogy nem szeretik.
- Lassan járj tovább érsz. Mit érsz? Mindez mit ér?
- Miért nem beszélhetem ki minden butaságomat egyszerre?
- Hánytam az alkoholtól, mert erőszakoltam, hogy bírom. Minden igazán komolyan ellenőrizhető dologban mindig elmaradtam a többi gyerektől.
- Nemsokára indulnom kell, mutatnom kell, hogy valaki vagyok.

10. kép

(A kórus az utolsó cédula mondatával – Nemsokára indulnom kell, mutatnom kell, hogy valaki vagyok – lép be a térbe és tölti ki azt egyenlően. Az Apa is belép a képbe, a Fiú mögékezésében az előbb eldobott játék, egy ponton majd leteszi. Az Apa az **Altató** részletét mondja el hidegen, távolságtartóan. Majd – ugyanezt a négy sort hajtogatva elindul a térben, a Kórus kijelölte rengeteg fái között. A **Gyermekké tettél** négy sorát a Fiú folyamatosan mondja, ahogy az Apát keresi a rengetegben – az élet rengetegében – egy szembesítésre. A Kórus a négy sor szavait, szó szerkezeteit visszhangozza a hangerő dinamikus játékaival, repetitív módon. A magára maradó Fiú elhalkuló, utolsó szavaira halkul le az akusztikus háttér is.)

APA

A távolságot mint üveg
golyót, megkapod, óriás
leszel, csak hunyd le kis szemed, -
aludj el szépen, kis Balázs.

FIÚ

Etess, nézd – éhezem. Takarj be – fázom.

Ostoba vagyok – foglalkozz velem.

Hiányod átjár, mint huzat a házon.

Mondd, - távozzon tőlem a félelem.

Mondd... mondd... !

11. kép

(A Fiú ismét az Apa – pontosabban az Apa hiányának a terébe – lép be. Lefekszik, összekuporodik, alváshoz készülődik. Előtte, vagy a kezében újra a csonka játék és Apa kalapja. Apa mögéje lép, letérdel vagy leül és egy imába kezd. Vörös István: VI. zsoltár A Fiú néhány szavát, sorát megismétli, mint valami örökséget.)

Uram, tedd, hogy az éjszaka
ne legyen sötét, nagyon félek. /

Tedd, hogy a nappal
ne legyen világos, így
mindenki láthat. /

Tedd, hogy a betegség
ne legyen ember,
ne kelljen szóba állni vele. /

Tedd, hogy a baj
ne legyen állat, ne tudjon
belemarni a húsomba. /

Uram, tedd, hogy
a halál ne legyen
tárgy, ne kelljen megfogni
és odébb rakni otthon. /

Tedd, hogy a
megbocsátás olyan legyen,
mint a levegő,
hadd lélegezze be bárki,
aki keserűen felsóhajt. /

12. kép

(*Apa ismét kilép a képből, a Fiu elalszik. Álmában egy tűzpiros ruhába öltözött nőalak jelenik meg. Neve: Gina. Egyértelmű utalás a GHB nevű party-drogra, komoly bajok okozójára. Hogy a Gina-fogyasztás mennyiben okozat, s hogy egyáltalán mi minden van a – kortársakat is érintő – jelenség mögött, ezt szintén több órányi beszélgetéssel jártuk körbe. Gina jön, csábít, duruzsol a Fiúnak, fejét az ölében tartva.)*

GINA Balázs! Kis Balázs! Bali, Bali, Balika! Hát mi olyan nehéz? Mi fáj, gyere mesélj! Mondd el, mi hiányzik! Majd kapsz tőlem helyette valami mást! Az sokkal jobb lesz! Még be sem mutatkoztam. Gina vagyok. Talán már hallottál rólam. Én tudom, mi kellene, hogy egy cseppet megnyugodj. Gyere, próbáld meg, hidd el jobb lesz, nincs semmi baj, ez csak egy játék. Lazíts! Oldódj! Engedd el magad! (*Ettől kezdve, elosztva a monológ mondatai közötti szüneteket, színes üveggolyókat gurít az akkor már vele szemben ülő Fiúnak – „A távolságot, mint üveggolyót megkapod...” – Ő egyenként veszi fel őket, és varázsszerként a szájába teszi.)* Csipp, csepp, egy csepp, öt csepp meg tíz; olvad a jégcsap, csepereg a víz. Hát nem használt az a sok leszárom tableta? Hát nem segít az a 4825 ismerős? Owlingoztál, plankigeltél, posztoltál, profiloztál ezerrel, mégsem érzed magad eléggé lájkolnivalónak! Depresszióztál? Magadra húztad a szoba sarkát? Elég a bonyolult jóból! Lazíts, és zuhanj át! Célozni nem kell és nem is szabad, gondolkozz egész testtel, engedd el magad!

(*Vendégszöveg Müller Péter Sziámitól*) Gyere! Egy csepp felejtés, egy csepp törődés, egy csepp szeretet Ginától és minden rendben lesz!

(*Az Anya a háttérből már egy ideje feszülten figyeli a jelenetet. Végzőra, a legvégső pillanatban felkapja az egyik vizesvödröt, átrohan a színen, Gina arcába, tűzpiros ruhájára önti a vizet, majd az üres vödör fölé tartja a Fiu fejét, fogja a homlokát és segít neki kiöklendezni az üveggolyókat, amelyek többértelmű, hangos koppanással hullanak a vasvödörbe.)*

13. kép

(*Az utolsó üveggolyó hangja még visszhangzik a térben. A Fiu elnyúlik a földön, pihen. Az Anya visszatér állandó helyére, állandó dolgát tenni. Az ellentétes hátsó takarásból megjelenik az apa, kezében Biblia. Halk orgonaszó kíséri az atya beszédére gyülekezést. A hívek közül néhányan áhítatosan hallgatják az igét, mások unatkoznak, mobiloznak. Majd végzőra, a hirtelen sötétben kifordulnak a nézők felé, arcukat mobilfénnnyel világítják meg, és kétségbeesett cinizmussal üvöltik bele a világba a Szilágyi Domokos- vers részletét.)*

APA / PAP (Lukács 10,25 – 28)

„ És íme egy törvénytudó felkele, kísértvén őt, és mondván: Mester, mit cselekedjem, hogy az örök életet vehessem?

Ő pedig monda annak: A törvényben mi van megírva, mint olvasod?

Az pedig felelvén, monda: Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből és teljes lelkedből és minden erődből és teljes elmédből; és a te felebarátodat, mint magadat.

Monda pedig annak: Jól felelél; ezt cselekedd és élsz. „ (Lk. 10,25 – 28)

(Apa a fényváltás alatt átmegy Anya mellé és gitárt vesz a kezébe.)

KÓRUS ÉS FIÚ (Szilágyi Domokos: Kényszerleszállás)

[...]

énnekem ne mondjátok, hogy

„szeresd felebarátodat, mint tenmagadat”

csak ennyit mondjatok:

„szeresd felebarátodat hasba löni,

mint tenmagadat;

szeresd felebarátodat gázkamrába küldeni,

mint tenmagadat;

szeresd felebarátodat arcul köpni,

mint tenmagadat;

szeress felebarátodra atombombát dobni,

mint tenmagadra;

szeress felebarátod húsán hízni,

mint tenmagadén” (Kórus el)

14. kép

(Még érződik az iménti Kórus ereje, amikor a Fiú odalép a gyertyához, ismét kezébe veszi a csonka játékot, és – a darab vezérmotívumaként – újra egyensúlyozni kezd a kötélén. Anya egy marmonkannán való dobolással, Apa gitárjátékkal festi alá az utolsó „monomáriát”, melynek végszava után talán többféle zárlat lehetősége is felmerül a nézőben. A nyitott tárgyiasság jegyében, s egy darabot követő lehetséges beszélgetés kiindulópontjaként...)

FIÚ (Jónás Tamás: Zokogás közben)

már nem szeretni kéne ami elmúlt
már elhagyni a régit ami holt
a szemet azért nyitva hagyni mégis
a szívet zárni mégse valami bolt
mert nem szabad a non stop nyitva tartás
mert nem szabad az állandóan fáj
az eltelt idő lassan halmozódik
és elfogy a szív a vese vagy a máj
jaj édesanyám olyan egyedül vagy
olyan egyedül vagyok hogy jaj
a térdemért az alázatosságért
folyik valami háború vagy harc
de nem tudok más lenni csak az apu
az ő tartása tart az igaza
már nem tudom hogy hol laktok de kérlek
még utoljára hadd menjek haza

*(Végszóra áll a Fiú középen, kezében gyertya. Anya és Apa bal hátul. Nézik a Fiút.
Egy utolsó gitárakkord, majd sötét.*

MEGJEGYZÉS: A műhelymunka egyik legérzékenyebb pontja volt a zárókép. Belső viták önmagammal, körbejárások a csoporttal. Ha középen hagyom a Fiút, a magányát erősítem? Vagy elindítom az önmagára utaltság útján? Ha az Apa ott marad az Anya mellett, s nem lép ki a záró sötét előtt, akkor valóságosan is ott van, visszajött? Ha kilép, s az Anyát, Fiút látjuk, akkor az Apa ottléte csak illúzió, vágy volt? Miért nem megy be az Anya közére, miért nem létesít testi kontaktust a fiával? Mi legyen a kontaktus? Egy ölelés? A „lázás” homlok megtörlése egy nedves ruhával? Hova nézzen a Fiú? El a messzeségbe, az üveggolyó-távolságba? Maga elé a földre? Hátra? A szülői tekintete(ke)t keresve? Tudom, hogy közhely, de talán az egyik legfontosabb hatás egy gyerekszínjátzó előadásnak is, ha további kérdéseket ébreszt. Vagy nem?)